

kókusz-kolóniák

Impérium

Tulajdonképpen mikor tűnt föl először barátunk a világ figyelmének radarképén? Túlzottan szórványosak a rá vonatkozó adatok, ám az elbeszélésfolyamban a víz alatt villódzó, fúrge halak módjára föl-fölvillannak olyan személyek és események, akiknek illetve amelyeknek létezését, mondhatni, oldalról kíséri Engelhardt, akárha amaz apró lények egyike volna, amelyeket *labrichthyin*inek neveziünk, és amelyek, megszabadítván őket az élősdiektől és a rajtuk megtapadt szennyeződésektől, náluk nagyobb ragadozóhalak bőrét tisztogatják.

Ismét egy vonaton látjuk őt, ezúttal azonban – egy pillanat! – Nürnbergből Münchenbe tartva, ott áll hátul, harmadosztály; keskeny, fiatal korához képest már eléggé inas keze vándorbotra támaszkodik.

Az öreg évszázad valószínűtlenül gyorsan közeledik a végéhez (netán már meg is kezdődött az új), lassacskán őszre jár; Engelhardt, ahogyan Németországban járva mindig – hacsak nem meztelen – hosszú, világos pamutruhát visel, és római jellegű, nem állatbőrökből készült fonott lábbelit. Arca két oldalán lebontva viselt haja a sternumig ér; karján fűzvesző-kosár almákkal és nyomtatott pamfletekkel. A vonaton vele együtt utazó gyerekek eleinte félnek tőle, elbűnnek a másod- és a harmadosztályú kocsik közötti peronon, és rejtkehelyükről figyelik, később kinevetik. Egy bátor lurkó megcélozza egy kolbászarabbal, de elhibázza. Engelhardt a külvilágról megfélemlítve mormol: a még gyermekkorából ismerős vidékiváros-neveket olvassa egy menetrendből, majd ismét előre néz, az elsuhanó bajor tájra tapadó tekintettel; valamilyen ünnepnap van, mindahány vidéki állomás, amelyen átrobnognak, fekete-fehér-piros zászlócskákkal földízítve, köztük hazájának kevésbé marciális világoskékje lengedezik. Engelhardt messzemenően közömbös a politika iránt; a Német Birodalomban ezekben a hónapokban végbemenő nagy változások teljesen hidegen hagyják. Túlzottan eltávolodott már a társadalomtól és annak szeszélyes hangulataitól, továbbá mindenféle politikai divattól. Nem ő a világeden, a világ lett idegen az ő számára.

Megérkezve a délelőtti Münchenbe először elvarátját, Gustaf Nagelt keresi fel Schwabingban; hosszúhajúan, pamutkendőbe bugyolálva, a polgárok hangos gúnyolódásának céltábláiként sétálnak a későnyári Odeonsplatzon. Egy csendő, karddal az oldalán, kis ideig azt fontolgatja, őrizetbe vegye-e őket, ám rövid úton elveti a gondolatot – ugyan miért keserítse meg a munka utáni pohár sörét holmi pluszkörmöléssel?

A Feldherrnhalle, a firenzei Loggia dei Lanzi paródiája (sétálóinktól egyetlen pillantásra is alig méltatva) intón-baljóslatúan, már-már ugrásra készen áll a tér túlsó oldalán a spektrális müncheni napsütésben. Már csak pár röpke év, és eljön az idő, amikor főszerepet fog játszani az elsötétülés nagy színdarabjában. Akkor indiai napkereszttel ékes zászlókkal fölöttébb hatásosan fellobogóztatva várja majd, hogy egy apró termetű vegetáriánus, orra alatt abszurd fekete fogkefével, föllépdeljen a színpadra vezető három-négy... no, de várjuk csak ki, hogy komor mollban fölsendüljön: a németek halálszimfóniája. Bízást komédiának lehetne tartani, ha nem követnék elképzelhetetlen borzalmak: csontok, testvadásatok, ürülék és füst.

Nagel és Engelhardt teljes gondtalanságban napoznak az Englischer Gartenben; ruhájuk föltúrva, süttetik a lábszárukat és combjukat, fáradt méhek dongják körül őket; utána együtt kiruccannak a városon kívülre, a Münchenből délre fekvő Murnauban – közben lassan esteledik – egy ismerős gazdához, aki a konok-busa fejébe vette, hogy az egész istenáldotta nyáron meztelenül végzi a paraszti munkát. Mahagónibarnán áll előttük a kerítésnél, fedetlen fővel, dagadozó izmokkal, s üdvözlésképpen már nyújtja is erős mancsát a két cingár könyvkuckacnak. Noha már szeptember van, a jövevények kibújnak a ruhájukból, helyet foglalnak az egyszerű faasztalnál a parasztudvar előtt, s

gazda derék hitvese kenyeret, zsírt és sonkát hoz a férjének, a két látogatónak pedig almát és szőlőt; csupasz mellei, mint két súlyos tök, himbálóznak az asztal fölött. A gazda invitálására egy szolgálólány csatlakozik hozzájuk, ugyancsak meztelenül. Barátunk kitesz az asztalra néhány pamfletet; az asztalt körülülők örülnek a napimádók együttlétének, esznek a gyümölcsből; fejük fölött, a fa koronájában vidáman énekel egy sárgarigó.

Engelhardt hamarosan a kókuszdióra fordítja a szót; ilyet persze sem a gazda, sem a felesége, sem a szolgáló nem látott s végképp nem kóstolt még soha életében. Tudósít az eszméről, mely azt szorgalmazza, hogy kókusz-kolóniák hálózattá be a Földgolyót, ültéből fölemelkedve (mert tüstént elszáll már-már kóros félszége, mihelyt rétoriként fogékony fülek előtt képviselheti ügyét) beszél a szent kötelességről: egykoron a pálmateplomban meztelenül hódolni a Napnak. Csak éppen itt – mutat kinyújtott karra maga köré – ez sajnos lehetetlen: túl hosszú az ember életét megkeserítő tél, túlzottan korlátoztak a filiszterek és túl hangosak a gyárak gépei. Engelhardt a padról az asztalra hág, majd visszalép a padra, világga kiáltva credóját, hogy tudniillik csak az örök nap birodalmában fekvő országok fognak fennmaradni s azokban is csak azok az emberek, akik minden ruházat akadályától megszabadulva cirógattatják fejüket és bőrüket központi csillagunk gyógyerejű és áldásos sugaraival. Biztató kezdet, amit itt, a testvéreknél és nővéreknél lát, de bizony el kéne adniuk a gazdaságukat is, és Bajorföldről fölkerekedve követniük kellene őt, akár az Egyiptomból kivonuló néhai Mózeset, és hajójegyeket kéne váltaniuk az Egenlítőhöz.

S ez vajon Mexikót vagy netán egyenesen Afrikát jelentse-e, érdeklődik Nagel, miközben a földművespár áhitattal hallgatva vendégeit újabb kenyeret ken magának. Engelhardtot, jegyzi meg Nagel, egészen hatalmukba kerítették a rögeszméi; olyanok, akár kicsi, ám annál élesebb fogakkal marcangoló démon, amely a hatalmában tartja. Ő, Nagel, azt kérdezi magában, vajon nem ment-e el Engelhardt józan esze. – Mexikó... nem, nem; Óceánia! Ott lehet újramezdeni. Engelhardt mutatójára föl, a kék-fehér ég felé bök, kis ökle a faasztalra sújt. Bár ideavilágának szemképrázttató sfumatóját imponáló demagóg tehetség segíti érvényesülni, a földműves házaspár a jelek szerint keveset fog fel belőle; túlzottan vadul kanyarognak az engelhardti fantázia szerpentinjei.

Később, éjjel azután Nagel és Engelhardt újabb és újabb terveket kovácsolnak, majd vetnek el egymás mellett fekvés és suttozó hangon vitakozva a hosszú nyár porának illatát árasztó szénakazalban, és Nagel konstatálja, milyen nagyra tartja nürnbergi eszmerokonát, és mennyivel radikálisabban hiszitanak bele a világba annak gondolatai a sajátjainál. Odébb, a tetőgerendázat sötétjében egy macska nyávog kitaróan. Nagel komolyan fontolóra veszi, hogy kövesse barátját a gyarmatokra; emellett szólna, hogy a nap mint nap bőven kijutó, hosszú évek óta túrt gúny lassanként földbe döngöléssel fenyegeti, úgy, hogy már kételkedni kezdett cselekedeteinek helyességében, Engelhardtot pedig minden megszállottságával együtt vezérnek látja, aki útmutató fényével képes kivezetni őt Németország komor, nyomasztó pusztaságából egy fényeti, erkölcsös és tiszta országba, és pedig nemcsak metaforikusan, hanem *in realitas* – másfelől azonban – és Nagel animája már megpillantani véli a szendergés országának kapuit – nyíltan és egyszerűen megmondva túlságosan lusta ahhoz, hogy az egész földgolyót megkerülve a világ túlfelén teremtsen egy új Németországot. Nem, tűnődik Nagel kevéssel azelőtt, hogy átsiklik az árnyak birodalmába, ő ezentúl kisbetűvel fogja írni a nevet; egyáltalában: lemond a kis- és a nagybetűs írás megkülönböztetéséről; mindig mindent kisbetűkkel fog írni, így: gustaf nagel. Ez lesz az ő forradalma, gondolja, mielőtt magába nyeli az álom.

August Engelhardtot messze Északon látjuk újra, amint Berlinbe tart; Gustaf Nagellel a bensőséges összetartozás tudatában váltak el egymástól a müncheni főpályaudvaron, búcsúszakor egymás alkarját megszorítva. Mielőtt elváltak volna, Nagel azt tanácsolta barátjának, hogy ideológiai okokból per pedes vágjon neki az útnak Poroszországba, Engelhardt azonban azt vetette ellen, hogy takarékoskodnia kell az idővel, olyan rengeteg tennivalója van a déltengeri övezetben, és ha barátja mégis más belátásra térne, nála bármikor a lehető legszívésebb fogadtatásra talál.

Engelhardt, aki most gyorsvonatokon szeli át a császári birodalmat, már igen közel járván Berlinhez, maga is más belátásra tér, és megkerüli ama hatalmas, gigászi hangyabolyt, majd egy Danzigba tartó vonatra száll, fapadokon aludva, türelmesen várva a csatlakozásokra, újra meg újra átszállva eléri Königsberget, Tilsitet, azután ismét északnyugat felé, Kis-Litvánia irányába utazik tovább.

Miután ott, a kelet-porosz Memelben kiköpi a szerelvény, botját és batyuját a vállára vetvén s maga mögött hagyva a komor, égetett-téglából épült városkát, élénk északi szél átjárta nyírfaligeteken bandukol át, ribizlit és gombát vesz egy keresztet vető orosz anyókatól, aki vezeklőruháját látva az ortodoxiához hűtlenné vált molokánnak véli, szemügyre veszi az odaát a sekély öböl kezdetét jelölő tejfehér templomot, majd dél felé tartva kigyalogol az öblöt a nyílt tengertől elválasztó földnyelvre, s útját folytatván azon töpreng, nem innen származik-e vajon a németiség lelke; innen, erről a dűnékkel telehintett, száz kilométer hosszú, napsütötte partról, amelyen lépdelve először félénk-gátlásosan, majd egyre magabiztosabban vetkőzik le és helyezi el egy mélyedésben ruháit és szandálját (közben koraeste lett), mindazonáltal elrejt magát és meztelenségét egy odébb, de látótávolságon belül ballagó, finom fehér szövetekbe öltözött vakációzó pár elől (a gesztikuláló férfi, bajsza alatt, a szája körül finom ironikus vonással, a *Simplicissimus* szerkesztője, az egyetlen értését bólogatással kifejező, szabad szellemű nő egy matematikus leánya, és saját tervezésű ruhát visel), majd a pár eltűnése és a sötétség leszálta után még hosszan néz kifelé a Balti-tengerre, és – olyasformán, ahogyan egy kisgyerek gyürkőzik neki egy grandiózus kastély építésének színes építőkockákból – hagyja magában lassan érne a tervet, hogy örökre áttelepüljön a tengerentúli német gyarmatokra. Soha nem térni vissza, soha többé. Szomorú litván dallam száll a földnyelv fölött; nem evilágian, elérhetetlenül, mint a firmamentumon sápadtan hunyorgó csillagok, és mégis végtelenül ismerősen: Élt öt ifjú lány, szép, sudár; szülőföldjük *Memel vidéke volt. S mi történt, csak dalold!* *Mátkakoszorút egy se font. Mátkakoszorút egy se font.*

Berlin immár hetek óta egy nagy légköri nyomású zónában nyögdécsel tikkadtan, amely a Török Birodalomból érkezvén fölfelé áthaladt Közép-Európán, s most olyan gúzsbakötőn üli meg a várost, hogy a hőséguralom ellen föllázadt emberek kalózmódra jegeskocsikat kaparintanak meg, nedves törülközőkkel hűsítik a fejüket, az állatkerthez pedig tűzoltókocsikat vezényelnek, hogy fecskendőkkel mosdassák meg a hőségtől és a szomjúságtól panaszosan üvöltő állatokat. Ám amikor Engelhardt Danzigból érkező vonata befut a Sziléziai Pályaudvarra, mintha csak tűt döfnének egy luftballonba,

perceken belül szét pattan a hatalmas hőségbuborék; tornyosuló felhők gyülekeznek és torlódnak egymásra a város fölött, s egy pillanat múlva már elkepesztő hevességgel ömlik, szakad is az eső. Víz-tömegek zuhognak alá lépcsősen; helyenként olyan áthatolhatatlanul sűrű az eső, hogy az utcasarkokon szilárd vízfalként összeköti a házsorokat; mit sem ér most egy-egy könnyű muszlimból készült esernyő; ez emberek fekete, gumírozott esőköpenybe burkolóznak (az ezek impregnálásához szükséges kaucsukot teljes egészében a bestiális körülmények között működő, a rabszolgákat a végletekig kizsákmányoló belga-kongói ültetvényekről importálják), és ferde tartással masírozó varjakhoz hasonlatosan lépdelnek szembe a hihetetlenül szaporán kopogó esővel, amely hol oldalról veri őket, hol fölülről zuhog, hol valósággal tolja őket hátulról. Egyetlen összefüggő építési terület a város, lépten-nyomon embernymi-mély gödrök akadályozzák a normális-rendezett előrejutást, amelyek most ráadásul még zavaros esővízzel is megtelnek. Az Alexanderplatzon szibériai árusok kínálják átnedvesedett kacatjaikat; ugyanitt sültkolbászt is kapni, amely leggyakrabban hulladékból és penészes lisztből készült, és esőben rögtön szétmállik. A villamos nyögve, szikraesőt szórva gördül el a tisztességes polgárok mellett, akik a lépcsőjére fölugorva keresnek védelmet a szakadó eső vastagja elől; mindenütt az ég felé nyújtózó, ázott-csöpögő vasdaruk – így fogadja barátunkat Berlin, ez a brandenburgi homokba plántált, birodalmi fővárost játszó vidéki metropolisz.

Miután megtudta, hogy Silvio Gesell, akitől egy, az életéből a pénzt ki-rekesztő vegetáriánus közösség alapításának ügyében akart tanácsot kérni, időközben kivándorolt Argentínába, Engelhardt a Sziléziai Pályaudvar nyüzsgésében kiment magát kiszabadítóinak gyűrűjéből, fölugrik egy lovas omnibuszra, és megszabadul a kötéstől, amely addig fél szemére megvakította. Újra lát tehát, sőt nagyon is jól lát, a sűrű eső ellenére. S elhatározása megingathatatlan: búcsút mondani ennek a megmetyelgett, vulgáris, kegyetlen, élvhajász, belülről rothadó társadalomnak, amely egyebet sem tesz, mint haszontalan kacatokat halmoz fel, állatokat öldös le és elpusztítja az emberek lelkét; hátat fordítani neki, örökre – ezt fogja tenni.

Pár megállóval odább egy átázott berlini támasztja a házfalat, és mintegy hipnotizáltan májszol egyet azok közül a bizonyos ízetlen sültkolbászok közül. Népeinek egész nyomorúsága az arcára van írva. Az elzsirosodott, közönyös vigasztalanság, kefe-frizurájának szürke lamentációja, a durva ujjaira fröccsent olajos kolbászlé csöppjei – egy napon majd így fogják lefesteni: a németet. Engelhardt tekintete – ugyancsak mint egy hipnotizálté – rátapad, míg az omnibusz tovakattog a vízfüggönyön át. Egy pillanatra úgy tűnik, mintha vakítóan fénylő sugár kötné össze kettejüket: megvilágosodottat és alattvalót.

(regényrészlet)

TATÁR SÁNDOR FORDÍTÁSA

